

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatish usullari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. To'g'ri o'qish. Birinchi sinfdagi jiddiy ahamiyat berish talab qilinadi. Har bir so'z, bo'g'in va tovushni to'g'ri, eshitarli, talaffuz etilishiga erishish lozim.

2. Ongli o'qish. O'quvchi har bir gap, gapdagi so'z, so'zdagi bo'g'inlarni o'qish jarayonida uning ma'nosini tushunib o'qishi kerak.

3. Tez va ravon o'qish. Sekin yoki juda tez o'qish emas, balki gapirganday, o'rtacha tezlik sur'atiga amal qilinib, ham to'g'ri, ham ongli, ham sidirig'asiga ravon o'qishni ta'minlash zarur. Agar o'quvchi, labi labiga tegmay, haddan yashqari tez yoki aksincha sekin, tutilib o'qisa ko'r - ko'rona, ma'nosiga tushunmay qolishi mumkin.

O'rtacha tezlikda o'qishga o'quvchi harf tovushlarni o'rganayotgan vaqtdan boshlab asos yaratiladi. Biroq dastlabki o'rinda to'g'ri va ongli o'qish jarayonidagi o'rtacha tezlik darajasiga erishiladi.

To'g'ri o'qishga o'rgatish uchun quyidagi usullardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. So'zlarni bo'g'inlarga bo'lib o'qish. Masalan: "Fazliddin" Faz-lid-din, ro'z-no-ma. Shuningdek, buzib o'qigan ayrim so'zlarni to'g'ri o'qiy olmasa uni bo'g'in tovushlarga bo'lib o'qigan ayrim so'zlarni ovoz chiqarib takror o'qish. Tez aytish ham ancha foydali usullardan hisoblanadi. Ongli o'qishga o'rgatish uchun notanish so'zlarga izoh berish, matn yuzasidan berilgan savol topshiriqlarni o'rgatish matn yuzasidan savollar tuzish, reja asosida matn mazmunini qisqartirib, kengaytirib so'zlash kabi usullar ham muhim yordam beradi.

Ravon o'qishda matndagi tinish belgilariga amal qilinishi lozim. Ifodali o'qishga o'rgatishning eng muhim usullaridan biri o'qituvchining namunalari ifodali o'qishidir. Buning uchun o'qituvchi o'qitishning pauza, urg'u, ohangi, sur'at kabi texnik-nazariy vositalari haqida yetarli bilim mahoratga ega bo'lishi, og'zaki nutq madaniyatini puxta egallashi lozim.

TARIX FANINI O'QITISHDA ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA ULARNI AMALDA QO'LLASH YO'LLARI

Umrzoqova Rayhona Yunus qizi

Ta'lim yangilanish yo'lida. Ta'lim sohasidagi yangiliklarning qay darajada amaliyotga tatbiq etilishi ko'p jihatdan o'qituvchi faoliyatiga bog'liq bo'ladi. Bu esa o'qituvchining bilim ko'nikma va malakalarini qanchalik mahorat bilan qo'llanayotganligiga bog'liq. Buning uchun har bir pedagog uzluksiz ravishda metodik faoliyatini boyitib borishlari lozim.

O'quv jarayonida o'quv jihozlari, laboratoriya asbob uskunalar, pedagogik texnologiya va kompg'yuter texnikasidan qo'llash orqali o'qitish metodikasining sifat-samaradorligini oshirib boradi va pedagogik texnologiyani amaliyotga tatbiq etish ko'nikmasini ongiga singdirib boradi va shu bilan o'qituvchilarimizning interfaol usullardan foydalanib dars o'tish kasbiy mahorati ortib boradi.«Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi» da ta'lim tizimiga ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish va o'zlashtirish zarurli ta'kidlanadi. Pedagogik texnologiya -o'zi nima?

Texnologiya yunoncha «texnos»- mahorat, saanat va «logos»-fan ta'limot so'zlaridan tashkil topgan. «Texnologiya»-biror ishda, mahoratda, sanoatda qo'llaniladigan usullar, yo'llar yig'indisi demakdir»-deb beriladi izohli lug'atda.

Hozirgi kunda pedagogik texnologiyani qo'llash dars jarayonini demokratlashtirish, o'qituvchi va o'quvchi hamkorligini, ijodkorligini rivojlantirmoqda.

Ularni izlanishga, o'z ustida ishlashga, do'stona munosabatda bo'lishga undash bilan dars samaradorligini oshirish va o'quvchining bilim doirasining o'sishiga asosiy omil bo'lmoqda va har bir bolada bilimga qiziqish, mustaqil fikrlash va ijodkorlik kabi sifatlarini rivojlantirib borish ko'nikmalarini belgilab bermoqda. Dars jarayonida interfaol usullardan foydalanib darslar o'tish, ko'proq guruhlarga bo'linish va guruhlarda ishlash vaqtida uquvchilar orasida do'stona muhitni yaratishga omil bo'ladi.O'quvchilar bir-birlariga yordamlar beradi. Har bir ishni taqdimot qilish vaqtida ham o'quvchilar bir-birini tuliqdirib yordamlar beradi. Shuning uchun ham o'qituvchi mahorati ko'p jihatdan dars o'tish sanhatini naqadar chuqur egallaganligi bilan o'lchanadi.Bir soatlik mashg'ulotning o'zi o'qituvchi bilan o'quvchini yaqinlashtiradi.

Interfaol usullardan foydalanib darslar o'tishda o'larni o'ziga xos rishta bog'laydi. Shuning uchun xam mutaxassislar bir soatlik dars jarayonini ulkan bir saxna asariga mengzashadi.Demak, har bir uqituvchi o'zining darsi jarayonida kushli kasbiy mahoratga ega bo'lishi bugungi kunning eng dolzarb talablaridan biridir.

Ta'lim samaradorligini oshirish, davlat tahlim standartlarining bajarilishini taxminlash, ta'limning sifat ko'rsatkichini kafolatlashda zamonaviy pedagogik texnologiya hal qiluvchi omillardan bo'lib bormoqda. Pedagogik texnologiyani o'quv jarayonida qo'llash jahon amaliyotida keng tarqalmoqda.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida o'quvchi va o'qituvchini doimiy izlanishga, uzluksiz o'z ustida ishlashga undaydigan o'qitishning interfaol usullari kirib kelmoqda. Bu, o'z navbatida ta'limda samaradorlikni tahminlaydi. Pedagogik texnologiya, uning asosiy tamoyillari, yangicha ishlash usullari, o'qituvchining hamda o'quvchining o'quv jarayonidagi o'rni, roli haqida bilib borish, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatib o'quv jarayonining yuqori sifat va samaradorligini hosil qilishga xizmat qiluvchi vaqt oraligini qisqartirish, ta'limni jadallashtirishga yordam beradi. Shunday ekan mustaqil fikrlovchi, irodali, aqlli shaxslarni shakllantirishda ularning har tomonlama o'rganish hamda ularga turli tomonlama tahsir eta olish yo'llari va usullarini ko'rib chiqish kerak bo'ladi.

Yoshlarni o'rganishda ularni nafaqat fiziologik, balki psixologik tomonlarini, ya'ni psixik jarayonlarini, hissiy irodaviy xususiyatlarini o'rganish zaruriy ahamiyatga ega. Shaxsning o'z ehtiyojlarini qondirishda, oldiga qo'ygan maqsadlariga erishishda va erkin fikrlashida katta ahamiyat kasb etadigan hissiyirodaviy xususiyatlarini alohida tahkidlab o'tish joiz.

His-tuyg'ular kishining hayotida nimalar yuz berganiga, nimala rni bilib olayotganiga yoki nima bilan mashg'ul bo'layotganiga o'zida bildiriladigan turli xil ichki munosabatlaridir. His tuyg'uni boshdan kechirishning turli xil usullari mavjud bo'lib, ularga hissiyot (emotsiya), affekt, kayfiyat, kuchli hayojonlanish (stress) va hokazolar kiradi.

Ehtiyojlarning qondirilishi yoki qondirilmasligi kishida turli xil o'ziga xos kechinmalarini hosil qiladi. Shunday kechinmalarning biri hissiyot bo'lib hisoblanadi. Hissiyotning ikki xil ijobiy va salbiy xolatlari bo'lib, ijobiy holat shaxsning munosabati va faoliyatida ehtiyojlarni qondirish jarayonining xush keladigan tarzda kechganligidan dalolat bersa, ehtiyojlarning qondirilmasdan qolishi salbiy hissiy kechinmalarga sabab bo'ladi.

Shunday salbiy holatlardan bo'lgan uyatchanlik va tortinchoqlik ayniqsa dars jarayonida o'quvchining mavzuni erkin ifodalashi va o'z fikrini bayon qilishida to'siq bo'ladi. Bunday holatlar o'quvchining bilimi va fikrlarini yuzaga chiqarishda to'siq bo'libgina qolmasdan, o'qituvchining o'quvchi bilimini to'g'ri baholashida ham qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Chunki o'qituvchi nazarida bunday o'quvchilarning bilim saviyasi past bo'lib ko'rinadi. Shunday ekan, o'quvchilardagi bunday salbiy holatlarning oldini olish va bartaraf qilish uchun darsni interfaol usullar bilan olib borish foydalidir. O'quvchilardagi bunday salbiy xislatlarni bartaraf etishda interfaol usullarning qanday tahsiri bor degan savol tug'iladi. Dars jarayonida interfaol usullarni qo'llash o'quvchilarning o'z fikrlarini erkin ifodalashida bir qancha qulayliklar keltiradi. Chunki, interfaol usulda dars o'tilsa, o'quvchilarning bir nechta guruhlarga bo'lib, ular orasida o'zaro musobaqa o'tkazish orqali o'quvchilarni faollashtiradi va har bir o'quvchining fikrini noto'g'ri deb qaramasdan ularning fikrlarini tinglab, shu fikrlardan umumiy xulosa chiqarishga o'rgatadi. Natijada darsga hammaning faol qatnashishiga olib keladi.